

«Elgkua vi hadde skutt
var utstyrt som en
okse med både
balle og peis.»

ELGJEGER KNUT-EVEN BJØRKLUND TIL
DAGBLADET.

Innhold:

Spanderer utredning

Grenlandskommunene vil ikke vente i årevis på en detaljutredning av jernbanestrekningen mellom Larvik og Porsgrunn. Kommunene har derfor bevilget 10 millioner kroner fra et lokalt infrastrukturfond til planarbeidet.

• side 4

Ros til egen bak

Thorbjørn Berntsen var formann i juryen som ga Norsk Avfallshandtering hederlig omtale for fjorårets miljørapportering. Som miljøvernminister var han selv øverst ansvarlig for bedriften i storparten av 1997.

• side 4

Rømmer fra gen-lover

Flere europeiske lovgivere frykter at store deler av genindustrien vil flytte til land med færre restriksjoner. En gruppe i EU-parlamentet mener FN må gripe tak i problemet.

• side 7

Overdreven vannføring?

Samarbeidsrådet for Naturvernssaker anklager Indre Hardanger Kraftlag for løgn. Rådet mener kraftlaget har oppgitt altfor høy vannføring for Kinso-vassdraget i en søknad om ytterligere utbygging.

• side 8

Diesel er drepen

Den høye partikkelforurensningen gjør at diesel er drepen for miljøet i byene.

Dieseldrevne personbiler har hatt et ufortjent godt miljørykte. En undersøkelse fra det svenske Naturvårdsverket viser at dieselmotoren er den definitive verstingen i personbilklassen.

Mest partikler, mest NO_x og flest kreftfremkallende stoffer er noe av det dieselmotoren har å by på. Det er likevel større grunn til bekymring i Sverige enn hos oss. Svenskene har femtendoblet salget av dieselmotoren i løpet av få år, mens salget synker jevnt og trutt i Norge.

• side 5

Endelig avtale i Argentina?

2. november er det på'n igjen. Da skal ministre og miljøbyråkrater fra 180 land bli enige om hva de ble enige om i Kyoto.

Kvotehandling og lignende ordninger blir trolig et av de heteste temaene under de avsluttende klimaforhandlingene i Buenos Aires i Argentina i begynnelsen av november. For eksempel kan Norge få lov til å forurense mer

enn vi egentlig skulle dersom vi får kjøpt rettigheter til økte utslipp av fattige utviklingsland. Handelen kan undergrave virkningene av avtalen og miljøbevegelsen er bekymret for uthulinger.

• side 12

NIVA og NINA fant gift i niser

Småhval har høye konsentrasjoner av miljøgiften TBT, viser en ny undersøkelse. For første gang er det funnet rester av TBT i sjøpattedyr i Norge. Effekten er påvist så langt nord som i Finnmark, det eneste fylket i Norge som regnes som lite TBT-forurenset.

• side 3

Natur & miljø Bulletin
utgitt av Norges Naturvernforbund

Redaktør:
Tom Erik Økland

Redaksjon: Jens Petter Toldnæs,
Kristian Jahre

Adresse: Postboks 6891 St
Olavs plass, 0130 Oslo.
Tlf: 22 99 33 00.
Faks: 22 99 33 10.
Direkte: 22 99 33 + 71 (Toldnæs),
74 (Økland), 22 (Jahre)
E-post: redn@online.no

Abonnement:
199/år (privatpersoner),
500/år (bedrifter)

Annonser: Tlf: 22 71 92 20.
Faks: 22 71 92 38.

Trykking: Gan Grafisk. Trykket
på 100% resirkulert papir.

Norges Naturvernforbund:
Samme postadresse som N&M
Bulletin. Web:
<http://www.ngo.grida.no/naturvern>
E-post: naturvern@naturvern.no

Neste utgave: 6.11.1998.

norsk fagpresse

Mennesker mot kanoner

Før jul avgjør Stortinget om Regionfelt Østlandet blir en realitet. Hvis svaret blir ja, mobiliseres det i Norge. Ikke med kuler og krutt, kanskje ikke engang med kjetting. Det blir mennesker som blir miljøbevegelsens våpen mot Forsvaret. Natur og Ungdom har gitt klar melding: Ja til Regionfelt Østlandet betyr ja til sivil ulydighet.

Forståelig nok. Siden Regionfelt Østlandet kan bli Norges største naturinngrep noensinne, er det naturlig at motreaksjonen også blir av en viss størrelse. Faktisk er det rart at saken aldri har tatt skikkelig av i media, størrelsen tatt i betraktning. Det handler tross alt om 250 kvadratkilometer relativt uberørt villmark. Et areal tilvarende 38.000 fotballbaner. Støyen fra skytefeltet vil berøre et område på størrelse med Vestfold fylke. Her skal landets 18-åringer brenne av en million enkeltskudd fra automatvåpen, 30 000 granater og 1000 raketter - årlig. Deponert mengde bly i området vil i følge Forsvaret være 70 tonn, etter bare ti års bruk. For kobber er mengden anslått til 100 tonn. Dermed er ikke planene kun et naturinngrep. Det dreier seg også om betydelig forurensning med tungmetaller. Og kom ikke med teorier om at Forsvarets tungmetaller ikke forurenser vann og elver på samme måte som industriens tungmetaller gjør det.

Det er vanskelig å skjønne at Forsvaret absolutt må ha det nye skytefeltet. 1400 kvadratkilometer er allerede regulert til øvingsfelt. Rett over grensen for de tre områdene som er utpekt i Hedmark ligger et svensk øvingsområde på 500 kvadratkilometer. Men Forsvaret har brukt angrep som taktikk i utredningsarbeidet av Regionfelt Østlandet. Noe nullalternativ, muligheten for å klare seg med eksisterende øvingsfelt, har aldri blitt utredet.

Skogområdene i Hedmark rommer også kjerneområdet for bjørn. I en nasjon hvor forskerne har gitt opp å følge opp et fredet rovdyr, fordi det skytes som fritt vilt, er det kanskje en idé å gi bamsen litt spillerom. At området er regulert til natur- og friluftsliv er heller ikke uvesentlig.

Stortinget bør avslå Forsvarets planer om regionfelt i Hedmark. Og hvis de mot formodning skulle si ja, ønsker vi Natur og Ungdom og resten av landets miljøvernere en riktig god kamp. Mot det norske forsvar.

Det biologiske mangfoldet trues

Økt spredning av skadedyr, ugress og virus truer det biologiske mangfoldet i verden, melder Worldwatch Institute i en fersk rapport.

IPS
DANIELLE KNIGHT

Eksotiske skadedyr, ugress og virus får sjelden den nødvendige oppmerksomheten fra myndighetene, heter det i rapporten.

- Forsøk på å ta problemet opp har vært fåfengt, sier Chris Bright. Han er forsker tilknyttet Worldwatch Institute og forfatter av den nyutgitte rapporten «Biologisk invasjon i et samfunn uten grenser».

Enormt omfang

- Mange forskere har begynt å ta problemet på alvor, men det ser ut til å være svært vanskelig å få politikerne til å følge opp denne bekymringen.

De importerte uvesnene kan være alt fra brune tre-ormer som haiker fra øyene Guam til Hawaii i Stillehavet slynget rundt et jettflyhjul, til en asiatisk tiger-moskito befengt med gulfeber, som gjemmer seg under presenningen på en bil. Rapporten mener muligheten for at skadedyr, ugress og virus blir fraktet fra et sted til et annet er enorm.

Dagens globale handelsmønstre og transportmuligheter gjør det mye lettere for uvesnene å komme seg over det som før var naturlige hindringer. Et fjell eller et hav er ikke så umulig å komme over som tidligere. Spredning av artene setter folks helse i fare og myndigheter må betale dyrt for å rette opp etter skadene.

Intelligent uvesen

- Denne typen bioinvasjon er en intelligent måte å forurense på. Det kan sammenlignes med for eksempel kjemiske utslipp,

som er dumt, i den forstand at slike utslipp ikke kan formere seg, sier Bright.

Men når et biologisk uvesen får etablert et brohode kan den reproducere seg selv og spre seg videre til enda fjernere strøk, blir det forklart i rapporten.

- Den kan dessuten tilpasse seg, vi har sett at enkelte arter ofte finner seg bedre og bedre til rette - det lærer seg etterhvert å utnytte til fulle de ressursene det har fått på det stedet de har kommet til, forteller Bright.

Ekspllosiv økning

Når slike typer planter eller dyr blir sluppet ut i et nytt miljø og finner seg godt til rette, mener Bright det kan forekomme en eksplosiv økning av bestanden. I denne prosessen kan den utkonkurrere lokale arter. Hvis det er et virus kan det infisere dem, og skulle det være et rovdyr kan det enkelt og greit spise det opp.

I Victoriasjøen i Afrika ble den voldsomme rovfisken Nil-abbor sluppet ut. Kort tid senere forsvant 200 lokale fiskearter, kan rapporten fortelle.

Slike invasjoner kan gå hardt ut over naturen. I det sørlige Kina ble det importert en søramerikansk vann-svibel som gjorde at naturen rundt Dianchisjøen nær byen Kunming nær tørket ut. I tillegg har mer enn 60 fiskearter i sjøen forsvunnet.

- Folk kjenner som regel til noen av disse uvesnene som herjer der de bor, men de tror de har kommet dit ved et uhell. De færreste er klar over at disse invasjonene er en del av et mønster, avslutter Bright.

Gift fra bunnstoff funnet i niser

Et samarbeidsprosjekt mellom NIVA og NINA har påvist høye konsentrasjoner av bunnstoffgift TBT i niser.

N&M Bulletin
TOM ERIK ØKLAND

Nisene er fanget i perioden 1989-1990, på samme tid som norske myndigheter innførte totalforbud mot bruk av TBT-holdig bunnstoff på båter under 25 meter. Norsk institutt for vannforskning (NIVA) mener likevel at funnet er urovekkende. Årsaken er at Finnmarkskysten er den eneste havstrekningen i Norge hvor man finner områder som ikke er skadet av TBT-forurensning.

- Funnet er det første som er gjort i norske sjøpattedyr, forteller forsker John Arthur Berge ved NIVA.

Høye konsentrasjoner

Tidligere har NIVA undersøkt

purpursnegl fra prøvestasjoner langs hele norskekysten. Purpursneglen har vist seg å være svært ømfintlig i forhold til TBT. Allerede ved små konsentrasjoner forandrer sneglens kjønnsorganer seg. Flere steder langs kysten vår er store deler av populasjonene sterile. Effekten er påvist overalt, med unntak av noen ganske få prøvestasjoner langs kysten av Finnmark.

- Det er spesielt betenkelig at dette funnet er gjort i Finnmark. Gjennomsnittlig konsentrasjon i nisen lever lå tett oppunder en ppm (parts per million, milliondeler). Nivået er såpass høyt at man bør gå videre med nye undersøkelser, blant annet for å se om påvirkningen har blitt mindre etter at forbudet mot TBT

på småbåter trådte i kraft, sier Berge.

Fortsatt småbåtpåvirkning

NIVA har flere prosjekter knyttet til TBT på gang. En større undersøkelse er gjort i Oslofjorden, et av de få områdene i Norge hvor man ikke finner den ømfintlige purpursneglen. I stedet har man brukt strandsnegl i en undersøkelse som er gjort langs skipsleia i fjorden. For kontrollens del har man også undersøkt snegler

fra småbåthavner.

- Det som er litt rart er at vi finner større skader hos strandnegl i typiske småbåthavner, som for eksempel Bestumkilen. Dette er merkelig, siden det tross alt er snart ti år siden stoffet ble forbudt på småbåter. Det finnes ulike teorier om årsaken, blant annet kan giften ligge lagret i sedimentene eller stoffene kan fortsatt være i bruk, forklarer Berge.

Overflødig giftforbruk

Danske bønder kan spare miljø og millioner ved å kutte ned på bruken av bekjempningsmidler mot bladlus. Det melder den danske avisen Politiken.

Det er Danmarks Jordbruksforskning som har sett nærmere på bruken av sprøytemidler mot bladlusangrep på korn. Seniorforsker Lars Monrad Hansen

mener danske bønder kan halvere giftbruken uten å tape utbytte. Ifølge Hansen er manglende redskaper til å vurdere giftbruken årsak til overforbruk. Han peker blant annet på at eksisterende computermodeller ikke tar hensyn til værets innvirkning på insektangrep.

Økt verdiskapning i et bærekraftig perspektiv

er hovedtemaet på konferansen **GRIP forum '98**

Vi ønsker å vise hvordan private og offentlige virksomheter kan møte miljøutfordringene på en positiv måte. Gjennom 4 parallelle seminarer vil vi presentere en rekke eksempler på hvordan ulike virksomheter har valgt å satse på miljø.

24. november, Rica Sjølyst, pris 1.500,- inkl. lunsj.
Påmeldingsfrist 10. november

Program fås ved henvendelse til GRIP senter eller på vår nettside: www.grip.no

GRIP senter, Pb 8100 Dep, 0032 Oslo, tlf 22 57 36 00, faks 22 68 87 53

GRIP (Grønt i praksis) ble stiftet av Miljøverndepartementet i 1995.

Styret består av representanter fra:

Næringslivets Hovedorganisasjon, Landsorganisasjonen i Norge,
Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon,
Kommunenes Sentralforbund, Norges Naturvernforbund og
Statens Forurensningstilsyn.

GRIP senter

for bærekraftig produksjon og forbruk

Gir ti millioner til utredning

Grenlandskommunene gir ti millioner kroner til utredning av ny jernbanetrasé mellom Porsgrunn og Larvik.

N&M Bulletin
TOM ERIK ØKLAND

Skien, Porsgrunn, Bamble og Siljan utgjør grenlandskommunene. Kommunene eier kraftselskapet SKK, som årlig setter av midler til et infrastrukturfond for regionen. Fondet skal nå spytte ti millioner kroner inn i detaljplanleggingen av jernbanestrekningen fra Porsgrunn til Larvik.

Propp fra 1800-tallet

De som har tatt Vestfoldbanen mellom Larvik og Porsgrunn vet at strekningen er en heller kjedelig affære. Det ønsker lokalpolitikere i Grenland å få en slutt på.

– Denne strekningen er virkelig en propp på Vestfoldbanen. Deler av banen er dmtrent 150 år gammel. Det akkumulerte vedlikeholdsbehovet er på over 280 millioner kroner, men pengene til vedlikehold eksisterer ikke. Dermed setter man farten ned etterhvert som banen forfaller, forteller ordfører i Porsgrunn, Elisabeth A. Nilsen.

Hun ser fram til en ny jernbanetrasé, som etter planene skal redusere reisetiden mellom Larvik og Porsgrunn fra 33 til 13 minutter.

– Dermed kan jernbanen bli et bedre alternativ for reisende mellom nedre Telemark og Oslo.

Ikke minst vil utbyggingen bli interessant hvis Vestfoldbanen og Sørlandsbanen kobles sammen i Porsgrunn. I framtiden vil man kunne reise Kristiansand-Oslo på tre timer med en slik bane, mener Nilsen.

Kompromiss

Allerede i 1996 var utredningene av de alternative jernbanetraséene klare. En stund kranglet man om trasévalget, siden Porsgrunn ønsket mest mulig tunnel mens Larvik ville ha daglinje. Til slutt endte man med en kompromissløsning. Etter den tid har saken stått stille, siden det ikke har blitt bevilget penger til detaljplanlegging.

– Det gjenstår minst tre års planlegging før man er ferdig med reguleringsplaner og kan tenke på å starte byggearbeidet. Vi syntes det var trist at saken

skulle stoppe helt opp, siden motivasjon og entusiasme til et slikt prosjekt kan være vanskelig å hente fram igjen etter at det har stoppet opp, forklarer Nilsen.

På forslaget til statsbudsjett for neste år ønsker regjeringen å bruke 30 millioner kroner til tre planleggingsprosjekter for jernbanen. Strekningen mellom Larvik og Porsgrunn er en av dem.

– Vi har fått ganske klare signaler om at Samferdselskomiteen og Jernbaneverket ønsker å sette arbeidet i gang, sier Nilsen.

Grenlandskommunenes bidrag på 10 millioner kroner er ikke puslete i forhold til total-kostnadene for prosjektet. Ifølge Nilsen vil prislappen for detaljplanleggingen ende på i overkant av 30 millioner kroner.

Ga miljøpris til eget firma

Tidligere miljøverminister Thorbjørn Berntsen har gitt NOAH (Norsk Avfallshandtering) miljøpris for den perioden han selv var sjef for bedriften.

N&M Bulletin
KRISTIAN JAHRE

Norske Skog stakk av med prisen for beste miljørapport for 1997. I tillegg fikk syv bedrifter såkalt hederlig omtale for sin miljørapport. Blant disse var NOAH. Thorbjørn Berntsen var formann i juryen som delte ut prisene og utmerkelsene.

– Oi. Den problemstillingen har jeg overhodet ikke tenkt på en gang, sier Berntsen til N&M Bulletin da han blir konfrontert med at han selv var overordnet ansvarlig for NOAH i den perioden han nå gir bedriften godt miljøskussmål for. Han mener likevel dette er uproblematisk.

– Jeg kan ikke se at jeg skulle ha noe habilitetsproblem her. Prisen ble delt ut nå nylig, og det er over et år siden jeg var

statsråd, sier Berntsen.

Han understreker dessuten at prisen ikke gir noe uttrykk for

miljøtilstanden i en bedrift. Prisene og utmerkelsene går til bedrifter som har gode systmer for å rapportere miljødata.

– NOAH hadde fått denne utmerkelsen uansett. Det var en egen jury som plukket ut NOAH, og selv om jeg hadde trukket meg som juryformann, ville prisen gått dit likevel, sier

Thorbjørn Berntsen.

Bak prisen for beste miljørapport står GRIP-senter (Stiftelsen for bærekraftig produksjon og forbruk), NHO, Norske Finansanalytikeres Forening, Norske Siviløkonomers Forening og Norges Statsautoriserede Revisors Forening.

Fra Greenpeace til SV

SV har ansatt nye medarbeidere fra Greenpeace og Norges Naturvernforbund.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

Daglig leder i Greenpeace, Kalle Hesstvedt, sier opp etter åtte år i organisasjonen. Hesstvedt skal begynne som politisk rådgiver for Sosialistisk Venstreparti (SV) på Stortinget. Dette bekrefter Inger Lise Hansen i SV overfor N&M Bulletin.

I tillegg til jobben som daglig leder har Hesstvedt hatt for-

skjellige stillinger i Greenpeace, blant annet jobben som internasjonal koordinator. En rød, for ikke å si grønn, tråd i alt han har arbeidet med, har vært klima og energispørsmål. Og det er spesielt på det internasjonale og nasjonale klima- og energiområdet SV skal nytte godt av hans fagkunnskap. Hyggelig, men ganske trist også, ifølge Hesstvedt selv.

– Ja, det er veldig vedmodig å

slutte. Greenpeace er en organisasjon med en sterk intern kultur. En kultur man blir knyttet til på godt og vondt. Jeg har lært utrolig mye i løpet av de åtte årene, sier han til N&M Bulletin.

SV får Trygg Mat-leder

Også tidligere fagkonsulent i Naturvernforbundet, Tor Brostigen, er ansatt i SV. Brostigen, som tidligere har ledet prosjektet «Fagbevegelsens Miljøansvar» i Naturvernforbundet er ansatt for å jobbe med kommunevalgkamp og landsmøte. Han er nylig også valgt til leder i stiftelsen «Trygg Mat».

Dieserbiler er likevel verstinger

Uansett hva reklamen sier; nye dieserbiler er betydelig mer skadelig for miljø og helse enn nye bensinbiler.

Det viser en ny svensk undersøkelse.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

Diesel er dårlig miljøvalg. Det viser en undersøkelse det svenske Naturvårdsverket har gjort på oppdrag for den svenske regjeringen.

Ifølge undersøkelsen har dieserbiler større utslipp av nitrogenoksider (NO_x), partikler og kreftfremkallende stoffer enn hva som er tilfellet med nye bensinbiler.

– Den nåværende trenden med økt salg av nye dieseldrevne personbiler motvirker derfor mulighetene for å nå miljømål for frisk luft og mot forsuring og overgjødning, sier Reino Abrahamsson i Naturvårdsverket.

Den økende andelen dieserbiler innen nybilsalget i Sverige utgjør en betydelig økning av NO_x-utslippene konstaterer Naturvårdsverket. Beregningene som er foretatt viser at en økning av dieselsalget fra en til tyve prosent nesten fordobler utslippet av NO_x fra nye biler.

Salg av dieserbiler i Norge

Svenskene har femtendoblet salget av dieserbiler de seneste årene. I Norge foretrekkes bensinbilen i stadig sterkere grad. Under ser man prosentvis andel av dieseldrevne personbiler solgt i Norge de siste 10 år.

1988 -	1,2 prosent
1989 -	1,8 prosent
1990 -	3,6 prosent
1991 -	6,4 prosent
1992 -	9,6 prosent
1993 -	14,5 prosent
1994 -	9,7 prosent
1995 -	6,1 prosent
1996 -	7,2 prosent
1997 -	6,2 prosent

Samtidig øker utslippet av partikkelforurensning med omlag to og en halv gang.

NO_x bidrar til forsuring av jord og vann, samt overgjødning av kystnære havområder.

Lite CO₂ å tjene

Hva med drivhuseffekten? Dieserbiler har 20-25 prosent lavere brennstofforbruk enn bensinbiler. I markedsføringen trekkes dette frem som meget positivt med tanke på drivhus-

effekten. Problemet er at for-brenningen av en liter dieselolje gir omlag 15 prosent mer CO₂ enn forbrenning av en liter bensin. Derfor blir utslippene av drivhusgasser bare marginalt mindre fra dieserbiler. En økning av dieselsalget fra en til tyve prosent vil bare redusere utslippene av CO₂ med omlag 1-2 prosent.

Økt kreftfare

Ved en sammeligning av kreft-siko, påvirkning på luftveier og akutte helseeffekter er en moderne bensinbil den minst negative for helsen vår. Utslipp fra nye dieserbiler er beregnet til å være tre-fire ganger mer kreftfremkallende enn utslipp fra nye

bensinbiler. En moderne dieselbil slipper også ut omlag 10-15 ganger mer partikler enn bensinbilene. Nye dieserbiler er likevel betydelig bedre enn de gamle modellene.

Salget kraftig opp

– For å bidra til å oppnå de miljømål vi har satt oss bør vi minske antallet dieserbiler. Den nåværende trenden går helt i motsatt retning. Med tanke på å bremse drivhuseffekten er dieserbiler heller ikke noe effektivt virkemiddel, sier Abrahamsson.

I Sverige var antallet nyregistrerte dieserbiler 15 prosent i august i år. Til sammenligning var andelen på begynnelsen av 90-tallet bare en prosent.

... men salget synker i Norge

I Norge går salget av dieseldrevne personbiler sakte, men sikkert nedover.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

Mens svenskene kjøper nye dieserbiler som aldri før peker de norske tallene i motsatt retning. Thorvald Gjønnes i Opplysningskontoret for veitrafikken er ikke overrasket.

– Den svenske såkalte miljødieselen har tydeligvis fått mange til å skifte fra bensin til dieselbil i Sverige. Diesel er uansett et dårlig miljøvalg, spesielt i byene, sier han til N&M Bulletin.

Gjønnes begrunner dette med partikkelforurensningen som er spesielt ille for dieserbiler.

–Kombinert med vedfyring og piggdekk kan dette bli uholdbart i større byer, sier han.

Salget faller i Norge

Det norske salget av dieserbiler har falt de senere årene. Fra stusselige 1,2 prosent av alle nye biler i 1988 nådde dieselsalget en topp med 14,5 prosent i 1993. Deretter har det falt jevnt til det utgjorde 6,2 prosent av alle

kilometer ble avgiften lagt på hver solgte liter diesel, slik det er for bensin.

–Det ble ikke nødvendigvis dyrere å kjøre dieselbil av den grunn. Systemet har slått positivt ut for de som har utørste biler, sier Gjønnes.

AS BATTERIRETUR

LABConsult AS

Velkommen til

HADELAND OG RINGERIKE
AVFALLSSELSKAP

A/S Norske Shell

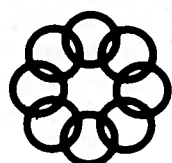
FSG
FANA STEIN & GJENVINNING

»en nødvendig
parantès i
miljøsammenheng»

FSG

TLF: 55 11 87 00 - FAX: 55 11 87 35

Fanavegen 221, P.O.boks 33, 5046 Rødal

IVAR

**INTERKOMMUNALT
VANN-, AVLØPS- OG
RENOVASJONSVERK**

Medlemskommuner:

Gjesdal, Hå, Klepp, Randaberg,
Sandnes, Sola, Stavanger, Time

Forusbeen 3, 4033 Forus, Internett: <http://www.ivar.rl.no>
Telefon 51 81 04 00, Telefax 51 81 04 01

Trondheim Havn
Pir-Senteret, 7005 Trondheim

ET GODT MILJØVALG

- Svanemerket papir
- Godkjente trykkfarger
- Godkjente kjemikalier
- Miljøkontrollert produksjon
- Miljøstyrt avfallshåndtering
- 100% gjenvinningsgaranti

Velg
svanemerkede
trykksaker

Strålfors

STRÅLFORS AS - POSTBOKS 253 ALNABRU, 0614 OSLO TLF. 22 72 56 00 - FAX. 22 63 11 24

Bioindustri til Afrika?

EUs restriksjoner for bioteknologisk industri har ført til at flere firmaer vurderer å flytte aktiviteten til områder der de kan operere friere - som for eksempel Afrika.

IPS

THOMAS HIRENEE ATENGA

Prosjekter som omfatter kloning av mennesker, endring av genetisk identitet og kjemisk embryoproduksjon er strengt forbudt i Europa. Det er også forbud mot forskning og oppfinnelser som bryter med samfunnets moral og etiske normer. Mens ulike former for genmanipulering av dyr og planter er underlagt restriksjoner.

Frie tøyler

Ved å flytte virksomheten til Afrika kan de bioteknologiske selskapene omgå disse forbud-

ene og restriksjonene - og oppnå frie forskningstøyler.

Dette representerer en fare for de afrikanske landene, mente flere europeiske lovgivere da problemstillingen ble tatt opp i EU-parlamentet nylig.

- I en verden der kommunikasjonsteknologien visker ut geografiske distanser, er det en stor fare for at de bioteknologiske selskapene flytter til Afrika for å drive forskning og annen virksomhet som er forbudt andre steder, sier Cathrine Lalumier. Hun er leder for Radikal Alliansen (AR), en fraksjon i EU-parlamentet.

Krever FN-møte

Lalumier mener FN må innkalle til et møte for å utarbeide internasjonale regler for bioteknologisk virksomhet. Hun får støtte fra andre parlamentarikere som frykter konsekvensene av en uregulert virksomhet på et kontinent som har andre problemer å gripe fatt i.

Frykter USA?

Carlos Casini fra Det europeiske folkepartiet mener møtet bør komme istand så raskt som mulig «hvis vi skal kunne finne løsninger på invasjonen av genmodifiserte organismer og andre forskningsresultater som Afrika ikke er forberedt på».

Kritiske røster mener at den plutselige solidariteten med Afrika i EU-parlamentet i hovedsak skyldes at Europa søker støtte i det bioteknologiske markedet i konkurranse med USA. ■

MEPEX CONSULT AS
RÅDGIVENDE INGENIØRER & ARKITEKTER
VILJE • ØKONOMI • PROJEKTERING

NORSAS
Norsk kompetansesenter
for avfall og gjenvinning

**HALDEN KOMMUNE
TEKN. DRIFT**

aktivt og mangfoldig
miljøarbeid

LOFOTEN AVFALLSELSKAP

IB KJØRSVIK

**Kun 7,50
for et
nummer!**

Kjenner du noen som
fortjener Norges stør-
ste miljøavis?

Et gaveabonnement
på Natur & miljø Bul-
letin koster kun 199
kroner per år.

Ring 22 99 33 00 for
bestilling.

Sysselemannen på Svalbard er regjeringens øverste representant på Svalbard, og er både politi- og miljøvernmyndighet. Stortinget har bestemt at Svalbard skal være et av verdens best forvaltede villmarksområder.

Sysselemannens miljøvernavdeling arbeider bla. med følgende saker:

- overvåking av natur- og kulturmiljøet
- forvaltning av øygruppens rike dyreliv
- forurensingsproblematikk i og utenfor bosetningene
- ferdselsovervåking og -regulering i og utenfor verneområdene
- forvaltning av Svalbards unike kulturminner

Mer informasjon ved henv. til Sysselemannen på tlf. 7902 4300 eller via e-post: firmapost@sysselemannen.svalbard.no

TOFTE GJENVINNING AS

IØR INDRE ØSTFOLD
RENOVASJON

ØSI AS
Østfold Septik Industriservice AS
Rabekgt. 3, 1523 Moss
Telefon: 02 25 75 11
Telefax: 02 25 74 04

Finnmark Miljøteneste as

Kraftlag jukser med søknad?

Samarbeidsrådet for Naturvernsaker (SRN) mener Indre Hardanger Kraftlag farer med løgn i sin søknad om ytterligere utbygging av det verna vassdraget Kinso i Hardanger.

N&M Bulletin
KRISTIAN JAHRE

Indre Hardanger Kraftlag har søkt om ytterligere utbygging av det verna vassdraget Kinso. Allerede 2. oktober kunne Hardanger Folkeblad fortelle at Natur- og ressursutvalget i Ullensvang enstemmig ga tillatelse til utbyggingen - uten at miljøbevegelsen hadde fått uttale seg om saken. SRN tok da sporenstrekts kontakt med Fylkesmannen i Hordaland og

fikk frist til 14. oktober med å komme med merknader til søknaden.

Kinso ble forøvrig vernet i verneplan I for vassdrag med ytterligere kraftutbygging.

Prinsipielt viktig

SRN vil på prinsipielt grunnlag gå i mot ytterligere utbygging av verna vassdrag. Det er dessuten viktig med en restriktiv forvaltning i randsonen av Hardanger nasjonalpark. Vi kan derfor ikke godta utbyggingen,

skriver generalsekretær Øivind Rastad i Den norske turistforening på vegne av SRN.

Rastad anklager dessuten Indre Hardanger Kraftlag for å fare med løgn i sin søknad.

I sakspapirene er det operert med vannføringsdata som er fire til fem ganger større enn faktiske verdier. Dette virker sterkt villedende, slår han fast.

N&M Bulletin har ikke lyktes å få kommentar fra

hverken Indre Hardanger Kraftlag eller Norges vassdrags- og energiverk vedrørende den påståtte feilen i sakspapirene.

SRN mener Kinso er en av landets vakreste elver. Vassdraget går fra fjell til fjord med svært dramatisk fossenatur. I nedre del av vassdraget ligger Tveitafossen. Denne fossen har ifølge SRN et karakteristisk «brudeslør», som gir fossen en svært høy opplevelsverdi. ■

Svanemassakre på Island

Fuglevernere på Island er i harnisk etter at en gjeng jegere skjøt mellom 40 og 50 svaner for noen uker siden. Ifølge Fiskaren hadde jaktlaget lisens til å drive gåsejakt, men dette innebar selvfølgelig

elig ikke at man hadde tillatelse til å bryte totalfredningen av svaner på Island. Fuglevernere har anmeldt forholdet til politiet, og massakren ender sannsynligvis i saftige bøter for jegerne. ■

Noe for Donald?

Saukloningens Dolly er frisert for første gang. Ulla har blitt til en genser som henger utstilt i Science-museet i London, skriver blader GENialt. ■

Nedgang for tradisjonelt fiskeri

Fisket etter torsk, hyse og sild i første halvår viste en klar nedgang i fangstene.

Første halvår i år ble det fisket 225 000 tonn torsk, en nedgang på 19 prosent i forhold til samme periode i fjor.

Nedgangen for hyse er enda mer drastisk, og for sild og brisling gikk fangsten ned fra 384 000 til 336 000 tonn. Ifølge Statistisk Sentralbyrå (SSB) har norske fiskerier likevel dradd opp mer fisk fra havet i første halvdel av 1998 enn hva som ble gjort i samme periode i fjor. Årsaken er først og fremst en markant økning i kolmule-fisket, fra 331 000 til 521 000 tonn. En økning på hele 58 prosent i forhold til i fjor. Ukens statistikk, SSBs blad, oppgir ikke årsaken til svingningene i fisket. ■

Missing link funnet

Flaggermusenes «missing link» er trolig oppdaget. En knøttliten skapning gjorde noe genialt da den glapp taket i greinen sin for femti millioner år siden.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

Hvorfor kan flaggermusen fly? Hvordan har de utviklet seg? Dette har lenge vært delvis ubesvarte spørsmål for forskere som studerer dyrs utvikling.

Nye studier tyder på at disse merkelige pattedyrene har utviklet seg fra et lite ikke-flyvedyktig dyr som tilbrakte dagene med å henge opp-ned etter alle fire bena, skriver bladet New Scientist.

Gåtefulle

Flaggermusene har så langt vært et gåtefullt puslespill for forskerne. Selv de tidligste flaggermusfossilene, omlag 50 millioner år gamle, har vinger

som minner om dagens flaggermus. Anatomien hos disse dyrene ligner imidlertid mye på halvaper i Sørøst-Asia. Disse apene henger opp-ned etter alle fire.

Taket glapp

For tre år siden la Nancy Simmons ved American Museum of Natural History, fram en teori om at flaggermusene og halvapene hadde det samme zoologiske opphavet. Et opphav som hang opp-ned endel år før noen av dem lærte seg å glidefly og til slutt å fly. Problemet var at man ikke hadde noe fossil til å underbygge hypotesen.

Kanskje har Mark Hamrick, en forsker ved Kent State University i Ohio funnet «the missing link». Paleontologen

Hamrick studerte en skapning kalt Phenacolemur, et lite, ikke-flygende pattedyr på størrelse med en mus. Denne skapningen fant det hensiktsmessig å henge opp-ned i trærne. På den måten fikk dyret lettest tilgang til frukt og insekter. Da taket i greinen glapp et tilstrekkelig antall ganger ble det utviklet et pattedyr som først kunne glidefly, siden fly. ■

Fossilene forsvinner

Hamrick tror at Phenacolemur og flaggermus har felles forfedre. Han har imidlertid ikke funnet endelige bevis for teorien, og det kan det også ta lang tid å finne.

Fossiler av små pattedyr overlever sjelden tidens tann, samtidig har hendelsene trolig skjedd svært fort i et evolusjonsmessig perspektiv.

Så snart dyrene lærte seg å fly ble dette et så viktig fortrinn at utviklingen gikk raskt, sier Nancy Simmons. ■

Glommen Skogeierforening

**tar ansvaret for
å bruke skogen
uten å forbruke den
derfor sier vi;**

- nei til Skytefelt
- ja til Levende Skog

Frihet under ansvar!

Statoil Norge A/S

Stammefolk mot Verdensbanken

Stammefolkene i Rajiv Gandhi nasjonalpark i Sør-India har satt Verdensbanken på plass. Banken måtte omvurdere et prosjekt for øko-utvikling og ta representanter for stammefolket med i vernearbeidet.

IPS
MEENA MENON

Dette skjedde etter at medlemmer av den lokale organisasjonen for stammefolk i Nagarhole hadde påpekt at prosjektledelsen hadde begått flere alvorlige brudd på menneskerettighetene og på Verdensbankens egne regler.

Øko-utvikling er en strategi som Verdensbanken og dens miljøvernavdeling (GEF) har utviklet for å bedre forvaltningen av verneverdige områder og dra lokalbefolkningen med i vernet av det biologiske mangfoldet.

Men dette har ikke skjedd i Nagarhole. Da Verdensbankens

inspeksjonsgruppe kom på besøk nylig, ble den forelagt en alternativ «folkets plan» for vern av naturrikdommene. Bak planen sto Forumet for gjenoppretting av rettighetene til Nagarholes stammefolk, samt åtte andre frivillige organisasjoner som arbeider blant stammefolkene i området.

Kritiske røster utestengt

Verdensbankens femårsplan har ignorert stammefolket helt siden den ble lansert i september 1996, ifølge Roy David, direktør for en frivillig organisasjon som arbeider med landsbygduitvikling.

Nasjonalparken, som ligger i delstaten Karnataka, dekker 640

kvadratkilometer. Det bor over 70.000 mennesker i parken, ifølge folketellingen fra 1981. Om lag åtte prosent av disse er stammefolk, men de er ikke representert i planleggingen av prosjektet.

Stammeledere kunne opplyse inspeksjonsgruppen om at representantene for Verdensbanken bare hadde rådført seg med frivillige organisasjoner som støttet prosjektet. Grupper som samarbeidet tett med stammefolket, ble holdt utenfor fordi de stilte kritiske spørsmål om effektiviteten i prosjektet. De ønsket også anerkjennelse av skogfolkets rettigheter.

Etter GEFs plan ble det dannet landsbykomiteer som skulle opplyse befolkningen om hvor viktig det er ikke å forstyrre skogsmiljøet.

Billigere prosjekt

For å stimulere denne holdningen, fikk hver familie en «utviklingspakke» til en verdi av vel 1.800 kroner. Men det har stort sett vært andre enn stamme-

folkene som har nytt godt av dette, siden stammefolkene har vært imot prosjektet. Landsbykomiteene består også stort sett av andre enn stammefolk.

Ifølge Forumet er pengene blitt misbrukt i stor stil. I stedet for å bruke dem til vernearbeid, har familiene kjøpt husholdningsgjenstander eller begynt med virksomheter som kyllingoppdrett.

Prosjektet hadde også, uten å rådføre seg med stammefolkene, ordnet med flytting av dem fra parken. Om lag 5.550 familier fikk beskjed om at de måtte flytte, men de nektet å forlate sine gamle boplasser.

«Folkets plan», som frivillige organisasjoner og stammerepresentantene har lagt fram, satser på mer makt til lokalbefolkningen som har bodd i skogene i hundrevis av år. Planen er kostnadsberegnet til vel 5,6 millioner kroner mot Verdensbankens prosjekt som er anslått til 105 millioner kroner. ■

Fortsatt behov for miljøforskningen

Miljøforskning har vært et område i kraftig vekst. Nå er ti års aktivitet vurdert av Norges forskningsråd.

N&M Bulletin
JENS PETTER TOLDNÆS

Forskningsrådet har vurdert ti års miljøforskning. I en rapport konkluderer rådet blant annet med at forskningen er blitt mer fremtidsrettet og at den har økt fokus på tverrfaglige emner. Det er også oppstått et fruktbart samarbeid mellom grunnforskning og anvendt forskning, ifølge rapporten.

De siste ti årene har miljøvernforskningen blitt mer omfattende og kompleks, både faglig og organisatorisk, sier

direktør Kari Refsnes i Området for miljø og utvikling i Forskningsrådet.

Hva denne forskningen fører til er imidlertid ikke like lett å fastslå. Ifølge Refsnes gjør de mange finansieringskildene og forskere som jobber med miljørelaterte områder det vanskelig å måle den samfunnsmessige nytten av innsatsen.

Refsnes understreker likevel at miljøforskning i vid forstand, det vil si samfunnsvitenskapelig og teknologisk forskning, stadig må være et satsningsområde. ■

Kalenderen

27.-30. oktober: Guatemala-utstilling, lysbilder og utstilling fra Latin-Amerikagruppens arbeidsbrigade i Guatemala våren 1998. Chilensk kulturhus, Torggt. 35, Oslo.

28. oktober: Forum for systemdebatt, nytt stormøte med tema «Når storkonserner styrer verden». Samfunnssalen, Oslo. Henv: 22 36 58 95.

28. oktober: Konferanse om finans og miljø - hvorfor og hvordan. SAS Skandinavia Hotell, Oslo. Arr.: ENS Miljøforum 21 i samarbeid med Den Norske Bank, tlf. +51 84 90 80.

2.-13. november: FNs Klimakonferanse i Buenos Aires.

3.-4. november: Fagseminar

om kloakkrensing og slambehandling i Grimstad. Arr.: Høgskolen i Agder og Grimstad kommune, tlf. 37 25 04 26

24.-25. november: Internasjonal lederkonferanse om avfall og energi. Grand Westin Demeure Hotel, Amsterdam. Arr.: IBC Global Conferences Limited, tlf. +0171 453 5492.

2.-3. desember: Landbruksfaglig bistandsforum. Quality Olavsgaard Hotel, Skedsmo. Arr.: NORAD og Norges Vel. Tlf: 64 83 20 00.

1.-3. juni, 1999: Copenhagen Waste and Water Conference. Internasjonal konferanse om integrert bærekraftig avfalls- og vannforvaltning. Arr.: The International Council for Local Environmental Initiatives, tlf: +45 45 16 92 00. ■

Ny klimakrangel i Argentina

Ministre og miljøbyråkrater fra hele verden samles i Buenos Aires 2.-13. november for å bestemme hvordan Kyotoprotokollen skal settes ut i livet. Strid om handel med utslippskvoter blir en hovedsak på møtet.

N&M Bulletin

ANDREAS TJERNSHAUGEN

Forhandlerne fra bortimot 180 land får en stri tårn med å fylle ut de åpne feltene som ble stående i Kyotoprotokollen. Detaljene som skal på plass i november er avgjørende for hvilken betydning avtalen får for jordas klima - og for landenes økonomi.

Kjøpe kvoter

Kvotehandling og lignende ordninger peker seg ut som et hett tema. For å gjøre utslippskuttene billigere og mindre smertefulle, åpner Kyotoprotokollen for handel med utslippskvoter. Norge kan for eksempel kjøpe retten til å forurense mer enn avtalen tillater fra et land som reduserer utslippene mer enn de er pålagt. Staten kan også tillate private selskaper å handle med utslippstillatelser på det internasjonale kvotemarkedet. Statoil og gasskraftselskapet Naturkraft AS er blant de norske bedriftene som har annonsert at de vil kjøpe retten til å slippe ut ekstra doser med CO₂. Reglene for slik handel ble det ikke enighet om i Kyoto, derfor ble spørsmålet utsatt til årets møte.

EU har gått inn for et tak på hvor store kvoter et land kan kjøpe seg, mens Norge, USA og Russland har vært blant pådriverne for fri handel med utslippskvoter. Spørsmålet er av stor interesse for næringslivet, som håper på friest mulig

omsetning av kvoter. Miljøbevegelsen er derimot bekymret for at handelen skal gjøre avtalen mindre effektiv. Kvotehandling vil bidra til at utslippskuttene tas der det koster minst - at man får mest mulig miljøvern for pengene. Kritikerne innvender at dette vil bremse utviklingen av renere klimateknologi. Når rike land og bedrifter kan fylle sine forpliktelser ved å gjennomføre billige tiltak i Øst-Europa, får de ikke noe press på seg til å forbedre de tekniske løsningene. Russland og enkelte andre østeuropeiske stater har dessuten redusert utslippene sine så mye etter overgangen til markedsøkonomi, at de allerede overoppfyller kravet om kutt i forhold til basisåret 1990. Dermed har de store kvoter å selge - uten å gjøre noe for å redusere miljøproblemene.

Grønn utvikling?

Også u-landene kan gi norsk næringsliv billige løsninger på sitt klimaproblem. Kyotoprotokollen åpner for en «Grønn utviklingsmekanisme» - et internasjonalt fond hvor industriland kan betale inn penger, og til gjengjeld få rett til å overskride sine utslippskvoter. Også private bedrifter kan få bruke denne ordningen, etter avtale med sin regjering. Fondet skal investere i klimatiltak spesielt i fattigere deler av verden, som ikke har restriksjoner på sine utslipp av klimagasser. Natur og Ungdoms leder Silje Schei Tveitdal, som reiser til Buenos Aires som norsk miljølobbyist, peker ut denne ordningen som den største trusselen mot en effektiv klimaavtale. Hun mener det er avgjørende å hindre at «den grønne utviklingsmekanismen» blir et lettvinnt smutthull for bedrifter som vil slippe ut mer.

Pengene vil sannsynligvis brukes til gjenplantning av skog i 3. verden. Det er helt ekstremt når den norske regjeringen går inn for at norske bedrifter kan kjøpe seg utslippstillatelser ved å betale noen kroner til slike tiltak, sier Tveitdal.

Når trær vokser, bindes karbon i treverket, slik at CO₂-innholdet i atmosfæren minsker. Kyotoprotokollen tillater at CO₂-mengdene som bindes på grunn av skogplanting etter 1990 kan trekkes fra i landenes klimaregnskap. Men hvordan bindingen i skog skal beregnes er fortsatt uklart, og reglene for dette blir et sentralt tema i Buenos Aires. Om skogen kan trekkes inn i internasjonale ordninger som «den grønne utviklingsmekanismen» blir et nøkkelspørsmål.

Forøvrig vil u-landenes forpliktelser stå i sentrum for debatten. U-landene fikk ingen krav eller kvoter i Kyoto, og motsetter seg sterkt regler som begrenser deres økonomiske utvikling. Etter initiativ fra vertslandet Argentina står en debatt om frivillige forpliktelser for u-landene på dagsorden for konferansen. Den amerikanske kongressen har stilt krav om at u-landene må få klare forpliktelser om kutt før de vil godkjenne Kyotoprotokollen, og det er ventet nye konfrontasjoner mellom USA og u-landene på konferansen i november. ■

Systemdebatten fortsetter

Forum for systemdebatt (FSD) inviterer til sitt andre møte 28. oktober. Storkonsernernes makt står på sakslista.

Initiativtager Erik Dammann jublet etter forumets første møte i mars. Da ble Samfunnssalen i Oslo fylt til randen, og mange møtelystne ble stående utenfor. Nok en gang er Samfunnssalen stedet.

Det er ikke så mange forsamlingslokaler i Oslo som er større, forklarer organisasjons-

sekretær Asbjørn Fretheim i FSD.

David C. Korten holder kveldens foredrag over temaet «Når storkonserner styrer verden». I sin bok «When corporations rule the World» slår Korten fast at den politiske makten har havnet i hendene på de multinasjonale selskapene.

Kåre Willoch vil kommentere

innlegget, og et panel av politikere vil svare på Kortens utfordring.

Korten vil forøvrig også si noen ord om MAI-avtalen (Multilateral avtale om investeringer), som han mener vil styrke storkonsernernes makt ytterligere.

FSD har forøvrig etablert seg i egne lokaler i Kristian Augusts gate i Oslo. Erik Dammann er ansatt i halv tid som daglig leder, mens organisasjonssekretær Asbjørn Fretheim jobber heltid. ■